

Prof. dr hab. Wiesław Pływaczewski
Katedra Kryminologii i Kryminalistyki
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko – Mazurski w Olsztynie

**Ocena rozprawy doktorskiej Pani mgr Emilii Płońskiej pt.:
„Przestępstwo posługiwania się cudzym dokumentem
tożsamości - ujęcie prawne i kryminologiczne” , przygotowanej
pod kierunkiem naukowym Pani prof. dr hab. Katarzyny
Laskowskiej**

Podjęta przez Doktorantkę problematyka stanowi poważne wyzwanie nie tylko dla teoretyków prawa karnego. Ma ona również swój wymiar praktyczny, co potwierdzają dotychczasowe rozstrzygnięcia sądowe. Nie ulega zatem wątpliwości, że opracowanie Doktorantki pojawia się w najbardziej trafnym i w pełni uzasadnionym momencie na dokonanie swoistej reasumpcji wiedzy w obszarze przeciwdziałania przestępczości związanej z dokumentami tożsamości.

Analityczne i jednocześnie uwspółcześnione spojrzenie na całokształt dorobku naukowego i orzeczniczego w przedmiotowym zakresie stanowi *motto* badawczego wysiłku Doktorantki. Należy też zauważyć, że został on oparty na bogatej literaturze przedmiotu i dorobku judykatury. Przy czym przedmiot badań zaprezentowany został wieloaspektowo. Autorka postrzega go nie tylko z perspektywy prawa karnego materialnego. W swoich rozważaniach szeroko odwołuje się do dorobku innych nauk i specjalności, takich m.in. jak kryminologia/wiktymologia, kryminalistyka oraz prawo administracyjne i prawo cywilne. Niniejsza ocena – potwierdzająca

potrzebę nowego spojrzenia na problem przestępczości podważającej wiarygodność dokumentu tożsamości i obrotu prawnego - jest także zbieżna ze stanowiskiem wielu podmiotów, które na co dzień zajmują się ochroną dokumentów publicznych - w szczególności organów ścigania. Wykorzystywanie cudzych dokumentów tożsamości, a współcześnie tego rodzaju przestępstwa są popełniane nagminnie, stanowi poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli. Diagnozę tę potwierdzają także bieżące statystyki policyjne. Dobrze się więc stało, że Badaczka uznała wskazaną problematykę za przewodni temat swojej rozprawy doktorskiej. Wyznaczone przez Autorkę pracy zadania i cele zostały dodatkowo uszczegółowione. Całość rozważań znalazła swoje miejsce w zaproponowanym przez Autorkę i jednocześnie optymalnie skonstruowanym planie pracy. Obejmuje on jedenaście rozdziałów, wprowadzenie i zakończenie, bibliografię oraz aneks. Na uwagę i podkreślenie zasługuje również wykorzystana w pracy literatura krajowa i zagraniczna (227 opracowań naukowych, 138 aktów prawnych, orzecznictwo sądowe, inne źródła).

W rozdziale inicjującym naukowy dyskurs (rozdział I) Doktorantka przedstawiła metodykę badań przestępstw określonych w art. 275 § 1 i § 2 k.k., wskazując na przedmiot i cel podjętych badań, wykorzystane metody, techniki oraz narzędzia badawcze. Autorka zapoznała również odbiorcę swojej pracy z organizacją i przebiegiem podjętych badań. Wyzwania te podporządkowane zostały postawionym problemom i hipotezom badawczym. Zawartość tego rozdziału w pełni zaświadcza, że ujęto w nim niezbędne zagadnienia wprowadzające adresata

recenzowanej dysertacji w kolejne obszary zainteresowań badawczych. Nie ulega zatem wątpliwości, co z satysfakcją należy na w tym miejscu podkreślić, że *od strony strukturalnej niniejsza praca została przygotowana modelowo.*

Należy w tym miejscu przypomnieć, że do priorytetowych celów badawczych rozprawy Doktorantka zaliczyła: przedstawienie i uporządkowanie dorobku literatury w badanym obszarze, ocenę skuteczności prawno Karnych regulacji konstrukcji czynu zabronionego określonego w art. 275 k.k., wskazanie charakterystycznych cech przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości, analizę fenomenologii przestępstwa stypizowanego w art. 275 k.k. Pośród głównych zadań badawczych znalazła się również charakterystyka sprawców, motywy ich działania oraz sposoby popełniania przestępstw. Ponadto zakreślone przez Badaczkę cele obejmują zadanie zdiagnozowania problematyki ofiar przestępstw, diagnozę tendencji rozwojowych oraz wskazanie możliwości przeciwdziałania przestępstwu posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości. *Lista zadań badawczych jest pojemna co potwierdza, że Autorka nie zawęży przestrzeni badawczej, przeciwnie uznaje, i słusznie, że stoją przed nią wyzwania, które wymagają dogłębnej i wielokierunkowej eksploracji.* Niniejszą ocenę potwierdzają sformułowane przez Doktorantkę główne problemy badawcze i odpowiadające im hipotezy. Warto je przypomnieć. Pierwsze pytanie/problem postawione w pracy brzmi: *„W jaki sposób kryminalizacja posługiwania się cudzym dokumentem wpływa na bezpieczny obrót prawny dokumentów stwierdzających tożsamość i prawa majątkowe?”* W oparciu o tak postawiony problem Autorka

artykułuje następującą hipotezę główną: *„Kryminalizacja posługiwania się cudzym dokumentem w niewielkim stopniu wpływa na bezpieczny obrót prawny dokumentów stwierdzających tożsamość i prawa majątkowe”*.

Zgłoszony przez Doktorantkę problem badawczy doprecyzowany został poprzez wyodrębnienie kilku problemów szczegółowych. Zabieg ten należy uznać za uzasadniony. W ten sposób spektrum badawcze zostało wzbogacone o te problemy, które *potwierdzają wcześniejszą pozytywną opinię o jednej z ważniejszych cech badacza, mianowicie naukowej dociekliwości, co poniższe problemy, sformułowane przez Autorkę w formie pytań, potwierdzają aż nadto. Warto je przypomnieć:*

- 1. W jakim kierunku ewoluowały zmiany przepisów dotyczących posługiwania się cudzym dokumentem na przestrzeni lat?*
- 2. Które znamiona przestępstwa posługiwania się, kradzieży lub przywłaszczenia dokumentu stwierdzającego tożsamość innej osoby sprawiają najwięcej trudności interpretacyjnych w doktrynie?*
- 3. W jakim zakresie obecny stan rozwiązań prawnych regulujących odpowiedzialność za przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem wymaga dokonania zmian zmierzających do skutecznej ochrony bezpieczeństwa obrotu prawnego dokumentami?*

Powyższym szczegółowym problemom badawczym Doktorantka podporządkowała odpowiadające im hipotezy szczegółowe. Dotyczą one zakresu kryminalizacji przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem, problemów interpretacyjnych związanych z pojęciem

„dokument stwierdzający prawa majątkowe” oraz stanu rozwiązań prawnych regulujących odpowiedzialność za przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem.

Drugi, nie mniej ważny, problem główny o zdecydowanie kryminologicznej proweniencji został sformułowany następująco: *„Na czym polega współczesna specyfika przestępstwa posługiwania się, kradzieży lub przywłaszczenia dokumentu stwierdzającego tożsamość innej osoby lub jej prawa majątkowe?”*. Doktorantka przyporządkowała temu zagadnieniu hipotezę, która może nie brzmi odkrywczco, jednakże w pełni koresponduje z obiegowym stanem wiedzy przedstawicieli organów ścigania na temat analizowanej przestępczości. Hipoteza ta brzmi: *„Współczesna specyfika przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem przejawia się w coraz bardziej wyrafinowanych sposobach kradzieży lub przywłaszczenia dokumentu stwierdzającego tożsamość innej osoby lub jej prawa majątkowe”*. Problem badawczy o kryminologicznym zabarwieniu doprecyzowany został przez Autorkę poprzez wyodrębnienie kilku innych, szczegółowych zagadnień, m.in. dotyczących udziału przestępstw posługiwania się cudzym dokumentem w ogólnej strukturze przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów w Polsce, zauważalnych tendencji w zakresie dynamiki przejawia przestępstwo posługiwania się cudzym dokumentem stypizowane w art. 275 § 1 i § 2 k. k., charakterystyki sprawców przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem i sposobów oraz motywów ich działania. Na uwagę i jednocześnie pełną aprobatę zasługuje dostrzeżenie przez Autorkę problematyki wiktymologicznej (*Jaki*

jest udział ofiar w genezie przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości?).

W obszarze zainteresowania Doktorantki znalazły się także niezbędne kwestie z zakresu polityki kryminalnej. *Na podkreślenie zasługuje wyjątkowa dbałość Doktorantki o uwzględnienie i wyjaśnienie w ramach prowadzonych badań wszystkich wątpliwości dotyczących analizowanej przestępczości związanej z posługiwaniem się cudzym dokumentem tożsamości.* Wyrażoną przez recenzenta pozytywną ocenę warstwy badawczej pracy potwierdzają kolejne postawione przez Badaczkę pytania i próby odpowiedzi na nie. *Na uwagę zasługują zwłaszcza te szczegółowe problemy badawcze, które mają zdecydowanie praktyczne odniesienia.* Zasadne będzie niektóre z nich przypomnieć i odnotować:

- 1. W jakim zakresie wraz z rozwojem technologii zwiększa się przestępczość przeciwko wiarygodności dokumentów?*
- 2. W jaki sposób rozwój kryminalistyki wpływa na ograniczenie przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów?*
- 3. Jaki wpływ na popełnienie przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości ma wielość i brak ich zunifikowanych wzorców?*

Doktorantka wykorzystała w sposób przemyślany szereg metod oraz technik i narzędzi badawczych dowodząc tym samym, że nie tylko zna obowiązujące reguły metodologiczne ale również potrafi je właściwie dostosować do specyfiki podjętych badań. Przykładowo w części teoretycznej rozprawy wykorzystała metodę dogmatyczną (analizę aktów prawnych) w celu przedstawienia genezy i ewolucji

pojęcia dokumentu w systemie prawa polskiego oraz charakterystyki dokumentów tożsamości, także dokumentów stwierdzających prawa majątkowe. Metoda ta posłużyła także Doktorantce do zaprezentowania genezy i ewolucji art. 275 k.k. Kolejna wykorzystana metoda umożliwiła dokonanie analizy piśmiennictwa w celu określenia zagrożeń bezpieczeństwa, wynikających z posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości. Ponadto pozwoliła ona także na przedstawienie technologicznych sposobów przeciwdziałania przestępstwu posługiwania się cudzym dokumentem oraz na określenie poziomu zabezpieczeń dokumentów tożsamości (raporty informacyjne i sprawozdania instytucji państwowych oraz publikacje naukowe traktujące o przestępczości przeciwko wiarygodności dokumentów). Natomiast w części empirycznej rozprawy Doktorantka skorzystała z dwóch metod - analizy badań statystycznych i badań aktowych. Zastosowanie metod statystycznych (na podstawie danych z Komendy Głównej Policji w Warszawie, Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku z lat 1999-2019 i danych z Ministerstwa Sprawiedliwości) w badaniach empirycznych rozprawy umożliwiło właściwe usystematyzowanie cech ilościowych i jakościowych zjawiska przedmiotowej przestępczości i poznanie jej dynamiki i struktury. Prezentowana metoda umożliwiła ponadto na wskazanie tendencji rozwojowych przestępstwa z art. 275 k.k., określenie wysokości orzeczonych kar oraz ich rodzajów. Natomiast metoda badań aktowych wykorzystana została przy określeniu danych osobopoznawczych, a także sposobów, motywów i metod działania sprawców przestępstwa. Doktorantka uzyskała w ten sposób satysfakcjonujące naukowo i wyczerpujące odpowiedzi na

postawione pytania. Dotyczyły one charakterystyki sprawców przestępstw, specyfiki *modus operandi* oraz kształtowania się polityki karnej. *Jednocześnie dzięki wskazanej metodzie Autorka przeprowadziła czytelną i zgodną z przyjętymi w naukach penalnych wymogami charakterystykę ustawowych znamion czynu zabronionego sypizowanego w art. 275 k.k. (przywłaszczenie, kradzież, posługiwanie się czy wywóz za granicę).*

Pośród narzędzi badawczym na uwagę zasługuje m.in. prawidłowe opracowanie i wykorzystanie kwestionariusza do badań akt spraw karnych. Składa się on z następujących obszarów badawczych: (1) informacji ogólnych; (2) danych osobopoznawczych sprawcy; (3) danych osobopoznawczych pokrzywdzonego; (4) informacji dotyczących czynu; (5) rozstrzygnięć sądu; (6) innych uwag. Należy potwierdzić, że sformułowane w kwestionariuszu pytania (zamknięte i otwarte) umożliwiły Doktorantce uzyskanie pełnej wiedzy na temat przestępstw stanowiących przedmiot zainteresowania badawczego Doktorantki.

Ostatni część prezentowanego rozdziału poświęcony został omówieniu organizacji i przebiegu badań. Doktorantka prawidłowo podzieliła go na kilka części, jedna z nich dotyczy analiz dogmatyczno - prawnych, natomiast druga analiz empirycznych.

Rozdział II ma zdecydowanie interdyscyplinarny charakter, co potwierdza, że Autorka w swoich rozważaniach nie zamyka się w obszarze jednej dyscypliny, dostrzegając złożoność podjętej problematyki. Oceniana część rozprawy poświęcona została problematyce pojęcia „dokumentu” w rozumieniu prawa cywilnego, administracyjnego oraz karnego. Wielodyscyplinarne ujęcie

wskazanego zagadnienia, co niewątpliwie stanowi kolejny atut recenzowanej pracy, pozwoliło Doktorantce zwrócić uwagę na te niespójności interpretacyjne występujące w obrocie prawnym, które z całą pewnością nie służą właściwej ochronie dokumentu jako dobra prawnego.

Doktorantka słusznie zauważa, że pojęcie „dokumentu” pojawia się w bardzo wielu dziedzinach nauki i życia, zwłaszcza w obszarze stosowania prawa. W tym ostatnim przypadku dokumenty służą jako dowody we wszelkiego rodzaju postępowaniach (opisują i utrwalają przebieg czynności lub też ustalone fakty). Powszechność dokumentu sprawia, że literatura przedmiotu dysponuje jego wieloaspektowymi i zróżnicowanymi ujęciami. *Uzasadnione było zatem poświęcenie przez Autorkę szczególnej uwagi genezie i ewolucji pojęcia dokumentu w polskim prawie, w szczególności w prawie karnym oraz kryminalistyce.* Uwaga ta odnosi się w szczególności do sygnalizowanych przez kryminalistyków możliwości fałszowania dokumentów tożsamości z wykorzystaniem nowoczesnych technik komputerowych.

Interesującym wprowadzeniem do analizy przedmiotowego pojęcia jest zaprezentowana przez Doktorantkę interpretacja dokumentu na gruncie ustaw obowiązujących na ziemiach polskich na przełomie XIX i XX wieku w aspekcie historycznym, w kodeksach karnych obowiązujących na ziemiach polskich w latach 1851-1931, w Kodeksie karnym z 1932 r., w Kodeksie karnym z 1969 r., oraz w obowiązującym obecnie Kodeksie karnym z 1997 roku. Autorka wskazała m.in. na specyfikę pojęcia dokumentu w ujęciu prawa karnego materialnego, odnotowując istotną i naukowo inspirującą dyskusję nad tym problemem w obrębie

prawa karnego. Dotyczy ona m.in. problemu relacji pojęcia dokumentu w rozumieniu prawa karnego materialnego i procesowego. *W nawiązaniu do toczącego się sporu, należy podzielić stanowisko Autorki, że brak precyzji w rozumieniu pojęcia dokumentu na gruncie nauki i praktyki prawa karnego prowadzić może do swoistego chaosu interpretacyjnego, co konsekwencji zagraża ochronie obrotu prawnego.*

W prezentowanym rozdziale dokonano również przeglądu poszczególnych kategorii tych dokumentów publicznych, które są szczególnie narażoną na niewłaściwe wykorzystanie. Stąd też w analizowanej części pracy jej odbiorca znajdzie odpowiedź na pytanie: *Co należy rozumieć pod pojęciem dokumentów publicznych i jakie ich rodzaje występują w obrocie prawnym ?* Autorka w specjalnie sporządzonej tabeli ujęła dokumenty najistotniejsze z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa. Wskazała jednocześnie, że ich wytwarzanie odbywa się w sposób uwzględniający szczególne środki bezpieczeństwa (m.in. dowód osobisty, paszport).

Rozdział III obejmuje rozbudowaną i zarazem niezwykle interesującą charakterystykę tych dokumentów tożsamości, które występujących w obrocie prawnym. Zaprezentowano genezę i ewolucję pojęcia dokumentu tożsamości, począwszy od wytworów kancelaryjnych sądów i urzędów szlacheckich a skończywszy na współczesnych paszportach oraz dowodach osobistych. W tej części rozprawy dokonano nie budzącego merytorycznych zastrzeżeń rozróżnienia dokumentów poświadczających i stwierdzających tożsamość, poprzez rozdzielenie dokumentów publicznych w obrębie obu tych kategorii.

Uwagi dotyczące genezy dokumentów tożsamości, które znalazły się w rozdziale III, Autorka słusznie poprzedziła wnikliwą analizą samego pojęcia tożsamości jednostki (prawo do nazwiska, obywatelstwa, prawo do wiedzy o własnym pochodzeniu genetycznym i biologicznym). W dalszej części rozdziału została zaprezentowana została problematyka ewolucji dokumentów tożsamości w Polsce do XX wieku, w tym również wszelkich dokumentów ewidencyjnych i identyfikujących tożsamość występujących w XX wieku. Poruszona została również kwestia rozumienia pojęcia dokumentu stwierdzającego tożsamość. Autorka uznała, że nie można postawić znaku równości pomiędzy dokumentami stwierdzającymi, potwierdzającymi i poświadczającymi tożsamość, pomimo iż w mowie potocznej oraz różnych aktach prawnych nazwy te funkcjonują zamiennie. Zaprezentowane stanowisko jest trafne i zasługuje na aprobatę.

Znaczna część rozdziału została poświęcona charakterystyce dokumentów stwierdzających tożsamość obywateli polskich takich jak: dowód osobisty, dokumenty paszportowe m. n. paszport zwykły, tymczasowy, dyplomatyczny zarówno pod koniec XX w. i w XXI wieku oraz charakterystyce dokumentów stwierdzających tożsamość cudzoziemca (karta pobytu, polski dokument tożsamości cudzoziemca, dokument „zgoda na pobyt tolerowany”, tymczasowe zaświadczenie tożsamości cudzoziemca, genewski dokument podróży), a także szczególnym dokumentom tożsamości(żołnierskie karty tożsamości, książeczka żeglarska).

Przedmiotem rozważań rozdziału IV Doktorantka uczyniła problematykę rozumienia pojęcia dokumentu stwierdzającego prawa majątkowe. *Wykazała m.in., że podobnie jak w przypadku*

dokumentów stwierdzających tożsamość, tak też w odniesieniu do dokumentów stwierdzających prawa majątkowe istnieją wątpliwości dotyczące właściwego rozumienia tego terminu. Pojęcie dokumentów stwierdzających prawa majątkowe, zdaniem Autorki, wiąże się nierozdzielnie z pojęciem praw majątkowych, a te z kolei z pojęciem mienia w rozumieniu prawa cywilnego, regulującego przede wszystkim stosunki majątkowe, dotyczące interesów ekonomicznych. Stąd w pierwszej kolejności Doktorantka zdefiniowaniu pojęcia praw majątkowych i dokonała ich podziału, aby a następnie scharakteryzować poszczególne prawa majątkowe (prawa rzeczowe i wierzytelności, prawa na dobrach niematerialnych o charakterze majątkowym, prawa rodzinne majątkowe, prawo spadkowe). Zabieg ten pozwolił na dokonanie próby zdefiniowania pojęcia dokumentu stwierdzającego prawa majątkowe, pojawiającego się w obowiązującym obecnie kodeksie karnym jedynie w odniesieniu do przestępstwa z art. 275 § 1 i § 2 k.k., mając na względzie fakt, że pojęcie praw majątkowych występuje na gruncie kodeksu karnego w art. 284 § 1 k.k., art. 165a § 1 k.k. oraz art. 299 § 1 k.k. W związku z faktem, że prawa majątkowe, podobnie jak dokument tożsamości stanowią przedmiot czynności wykonawczej analizowanego przestępstwa dokonano rozróżnienia dokumentów zaliczanych do tej kategorii. Podkreślono jednocześnie rozbieżności w zakresie kwalifikowania poszczególnych dokumentów stwierdzających prawa majątkowe do tej kategorii. Złożoność prezentowanej problematyki została pokazana w oparciu o dorobek orzecznictwa i na tej podstawie Autorka dokonała konceptualizacji pojęć, zwracając uwagę na wątpliwości i nieścisłości występujące w doktrynie towarzyszące

stworzeniu katalogu dokumentów zaliczanych do kategorii dokumentów stwierdzających prawa majątkowe. Ostatecznego podsumowania katalogu dokumentów zaliczanych do kategorii dokumentów stwierdzających prawa majątkowe obrazujących tym samym stanowisko orzecznictwa dokonano w sposób tabelaryczny.

Kolejna część rozprawy (rozdział V) została poświęcona aspektom historycznym badanego przestępstwa. Zaprezentowano w niej problematykę kształtowania się przestępstwa posługiwania się, kradzieży oraz przywłaszczenia dokumentu tożsamości w systemie polskiego prawa karnego od okresu odbudowy państwa polskiego, po odzyskaniu niepodległości. Przedstawiona analiza obejmuje swym zakresem czasookres obowiązywania dwóch historycznych kodyfikacji karnych. Punktem wyjścia do prezentacji tego zagadnienia stanowiło omówienie normatywnej konstrukcji przedmiotowego przestępstwa w kodyfikacjach państw zaborczych, w rozporządzeniach Prezydenta Rzeczypospolitej w latach 1918 - 1932 a następnie w ujęciu Kodeksu karnego z 1932 r. Autorka wykazała, że regulacje te odegrały istotną rolę w umiejscowieniu przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości w kodeksie karnym a także zadecydowały o kierunku wykładni dogmatycznej i jurydycznej na przestrzeni następnych dekad. W dalszej części rozdziału znalazły się uwagi dotyczące istoty wskazanego przestępstwa w ustawodawstwie powojennym oraz w stanowiącym jego kontynuację - Kodeksie karnym z 1969 r. Badaczka zwróciła uwagę na eliminację wskazanego przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości z zasadniczej części tegoż kodeksu karnego i umiejscowienie go w regulacjach pozakodeksowych do momentu uchwalenia nowego kodeksu

karnego w 1997 r.

Następny rozdział (rozdział VI) poświęcony został omówieniu kształtowania się przestępstwa posługiwania się, kradzieży lub przywłaszczenia dokumentu stwierdzającego tożsamość innej osoby w poszczególnych regulacjach, wskazano, że procesy formowania się oraz przemian badanego przepisu karnego odegrały duży wpływ na ich obecny kształt oraz zajmowane miejsce w obowiązującym od 1997 roku kodeksie karnym. Autorka odnotowuje, że przestępstwo to ewoluowało na przestrzeni niemal stu lat poczynając od obowiązujących w niepodległej Polsce kodeksów pozaborczych do czasów obecnych. Zauważa jednocześnie, że zasadniczy wpływ na kształt obecnego w kodeksie karnym przestępstwa miała ustawa o ewidencji i dowodach osobistych z dnia 10 kwietnia 1974 roku a także nieco wcześniejszy dekret z dnia 22 października 1951 roku o dowodach osobistych, przewidujący odpowiedzialność karną za bezprawne przewożenie, przenoszenie lub przesyłanie za granicę dowodu osobistego lub tymczasowego zaświadczenia tożsamości. Wskazane regulacje zmodyfikowane i dostosowane do obecnych warunków zostały wykorzystane w obowiązującym obecnie kodeksie karnym.

Zawarte w rozdziale V rozważania upoważniły Doktorantkę do konkluzji, że na gruncie polskiego ustawodawstwa karnego oba typy czynów zabronionych, opisane obecnie w art. 275 § 1 i 2 k.k. nie znajdowały się ani w Kodeksie karnym z 1932 r., ani w Kodeksie karnym z 1969 r. (w kodeksach tych zaobserwować można jedynie zjawisko kształtowania się tego przepisu na przestrzeni kilkudziesięciu lat) i zostały przeniesione do Kodeksu karnego z 1997 r. z nieobowiązujących już przepisów art. 54 ust. 1 i 2 ustawy

z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych.

W rozdziale VI Doktorantka skupiła się nad problematyką przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem stypizowanego w art. 275 § 1 i § 2 k.k. mając na względzie obowiązujące regulacje prawne. Jak powszechnie wiadomo w obecnie obowiązującym kodeksie karnym zasadnicze znaczenie dla prawnokarnej ochrony dokumentów ma rozdział XXXIV k.k. pt. „Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów”, w którym zostały spenalizowane różnorodne czyny godzące w dokument. Stanowią one zamachy na jego wiarygodność, integralność fizyczną lub prawo dysponowania nim przez osobę uprawnioną. Wszystkie zawarte w tym rozdziale przestępstwa przeniesione zostały bez większych zmian do nowego kodeksu karnego z Rozdziału XXXV k.k. z 1969 r. Ponadto poszerzono ten rozdział o dwa nowe czyny (art. 274 i 275 k.k.), znajdujące się w uchylonych art. 53 i 54 ustawy z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych. Ma zatem rację Doktorantka stwierdzając, że fundament przepisów z Rozdziału XXXIV k.k. stanowiły i stanowią wcześniej uchylone regulacje. Z jednej strony są to, powtórzone odpowiednie przepisy z Kodeksu karnego z 1969 r., z drugiej zaś, przepisy z Kodeksu karnego z 1932 r. Fakt ten potwierdza, że wszystkie przepisy określające przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów w polskim prawie karnym wykazują wyraźną stabilność.

Dużo miejsca w swoich rozważaniach Doktorantka poświęciła omówieniu ustawowych znamiona przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości. *Należy stwierdzić, że układ*

prezentacji tej problematyki został poprawnie skonstruowany. Autorka podporządkowała swoje rozważania przyjętemu w literaturze przedmiotu modelowemu schematowi. Obejmuje on przedmiot ochrony, stronę przedmiotową przestępstwa, podmiot i stronę podmiotową przestępstwa. Ponadto rozważania te zostały wzbogacone o problematykę karalności, zagadnienia dotyczące trybów ścigania oraz zbiegu przestępstw i przepisów ustawy. Jak wiadomo art. 275 k.k. kształtują dwa typy czynów zabronionych, odnoszące się do dokumentów stwierdzających tożsamość innej osoby albo jej prawa majątkowe: (1) posługiwanie się dokumentem stwierdzającym tożsamość innej osoby albo jej prawa majątkowe, kradzież lub przywłaszczenie takiego dokumentu; (2) bezprawne przewożenie, przenoszenie lub przesyłanie za granicę dokumentu stwierdzającego tożsamość innej osoby albo jej prawa majątkowe. Doktorantka trafnie zauważa, że chociaż przepis art. 275 § 1 i 2 k.k. określa dwa czyny zabronione stanowiące podstawę dwóch podobnych do siebie przestępstw: posługiwania się cudzym dokumentem (§ 1) oraz transferu cudzego dokumentu za granicę (§ 2) - określenia znamion przedmiotu ochrony i czynu, podmiotu, strony podmiotowej oraz sankcji karnej przepisów art. 275 § 1 i 2 k.k. są identycznie. Natomiast odmiennie kształtują się znamiona strony przedmiotowej, przy czym i w tym zakresie odnoszą się one do dwóch odmian tego samego typu zachowania. W pracy podkreślono, że wskazane przestępstwa dotyczą oryginalnych dokumentów o prawdziwej/autentycznej treści, tj. dokumentów pozbawionych fałszu materialnego (podrobionych lub przerobionych) albo fałszu intelektualnego (poświadczenia nieprawdy), dokumentów stwierdzających tożsamość lub prawa

majątkowe innej osoby niż sprawca czynu. Karalnością objęto określone sposoby używania cudzego dokumentu stwierdzającego tożsamość lub prawa majątkowe innej osoby, za wyjątkiem ich zbycia (kryminalizacja w art. 274 k.k.).

W prezentowanym rozdziale poruszono również niezwykle ważną problematykę zbiegu przepisów ustawy oraz zbiegu przestępstw. Z uwagi na charakterystykę przestępstw stypizowanych w art. 275 k.k. sprawca swoim zachowaniem często wyczerpuje znamiona więcej niż jednego typu czynu zabronionego. Autorka zauważa, że najwięcej trudności w doktrynie przysparza określenie przedmiotu czynności wykonawczej tego przestępstwa. Pełna zgodność dotyczy przedmiotu i podmiotu ochrony oraz strony przedmiotowej i podmiotowej przestępstwa posługiwania się, kradzieży i przywłaszczenia dokumentu stwierdzającego tożsamość i prawa majątkowe innej osoby. *Najwięcej rozbieżności widocznych jest w przedmiocie zbiegu przepisów i zbiegu przestępstw art. 275 k.k.*

Niekwestionowanym atutem recenzowanej pracy są te jej części, które zostały oparte na materiale badawczym. Należy podkreślić, że aż cztery kolejne rozdziały mają zdecydowanie empiryczny charakter. Przykładowo w kolejnym prezentowanym rozdziale (rozdział VII) przedstawiono statystyczny obraz przestępstwa z art. 275 § 1 i § 2 k.k. w latach 1999 - 2019 w świetle wyników analiz danych policyjnych. Zebrane dane statystyczne podzielono na cztery obszary badań. W pierwszej części rozdziału Autorka omówiła szczegółowo dynamikę i strukturę przestępstwa z art. 275 § 1 i § 2 k.k. na tle innych przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów. W drugiej części przeprowadziła

analizę geograficznego rozkładu przedmiotowego przestępstwa. Natomiast analizy statystyczne przestępstwa obejmujące obszar całej Polski oraz województwa podlaskiego zawarte zostały w części trzeciej i czwartej. Zostały one opracowano na podstawie danych uzyskanych z Komendy Głównej Policji oraz Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku. Autorka, na tle tendencji spadkowych lub wzrostowych badanego przestępstwa, dokonała oceny kierunku rozwoju i zakresu przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości. Otrzymane przez Badaczkę wyniki pozwoliły na określenie umiejscowienia przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości na tle innych przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów, zaobserwowania tendencji tych przestępstw na przestrzeni wskazanego okresu, pokazanie odsetka analizowanych przestępstw w stosunku do wszystkich przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów oraz prognozowania tendencji rozwojowych przestępstwa z art. 275 k.k.

Znaczną część badań w rozdziale VII zajmuje analiza struktury zbioru osób podejrzanych o popełnienie określonego czynu lub czynów wstępnie kwalifikowanych jako przestępstwa, zaprezentowana ze względu na płeć, wiek, zatrudnienie/naukę, obywatelstwo w odniesieniu do danych ogólnopolskich, jak i danych z woj. podlaskiego. Z przeprowadzonych badań wynikało, że zdecydowaną większość osób podejrzanych o przestępstwo posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości stanowią mężczyźni, przy czym podkreślono zwiększający się udział kobiet w tym przestępstwie i to zarówno w skali ogólnopolskiej, jak i wojewódzkiej. W omawianej strukturze osób podejrzanych

podkreślono istotny udział osób nieletnich (do 17 roku życia) będących uczniami oraz zwiększający się udział osób po 50. roku życia w tym przestępstwie.

Analiza statystyczna przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości wykazała, że pomimo zajmowanej dominującej pozycji (drugie miejsce) w strukturze przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów, nie wykazuje ono tendencji wzrostowych zarówno w aspekcie liczby przestępstw stwierdzonych, jak i liczby osób podejrzanych. *Podkreślono trudną wykrywalność badanego przestępstwa, świadcząca o istnieniu dużej ciemnej liczby tych przestępstw.* Zaobserwowano dość dużą dynamiką przestępstw z art. 275 § 1-2 k.k. na przestrzeni badanego okresu - większą i bardziej zróżnicowaną w woj. podlaskim niż ogółem w Polsce. Zauważono również, że w strukturze przestępstw z art. 275 § 1-2 k.k. w latach 1999-2019 dominuje przestępstwo z art. 275 § 1 k.k., zaś przestępstwo z art. 275 § 2 k.k. zajmuje marginalne miejsce na tle ogółu tych przestępstw.

Kryminologicznemu obrazowi przestępstw z art. 275 § 1 i § 2 k.k. w latach 1999 - 2019 w świetle wyników badań aktowych poświęcono rozdział VIII rozprawy. W tej części zaprezentowano dane osobopoznawcze sprawców przestępstw określonych w art. 275 k.k., uwzględniając m.in. płeć, wiek i obywatelstwo sprawcy, jego stan cywilny, rodzinny i majątkowy, wykształcenie, zatrudnienie, źródło utrzymania oraz uprzednią karalność sprawcy, uzyskane w toku analizy badanych akt spraw karnych prowadzonych w Sądzie Rejonowym i Sądzie Okręgowym w Białymstoku. Wskazano najczęstsze przejawy, sposoby i motywy działania sprawców przestępstw. Analizując okoliczności

popelnienia przestępstw z art. 275 §1 i §2 k.k. określono m.in. najczęściej występujące czynności sprawcze oraz rodzaj użytego dokumentu służącego do popelnienia omawianych przestępstw.

Prezentowany rozdział rozpoczyna ogólna charakterystyka badanych spraw karnych, dotyczących posługiwania się, kradzieży albo przywłaszczenia cudzego dowodu tożsamości lub praw majątkowych, rozpoznanych w okresie od 1 stycznia 1999 roku do 31 grudnia 2019 r. w Sądach: Rejonowym i Okręgowym w Białymstoku. Omówiono tu sposób wyboru akt spraw karnych do analizy, dokonany na podstawie przeglądu papierowych i elektronicznych repertoriów sądowych, problemy związane z dostępem do wszystkich odnalezionych spraw, opisano dokładnie procedurę brakowania dokumentacji. Znaczną część poświęcono również charakterystyce spraw zakończonych uniewinnieniem oskarżonego oraz spraw zakończonych postanowieniem o umorzeniu postępowania. Pełna analiza materiału badawczego dotyczyła spraw zakończonych prawomocnym wyrokiem sądu. W rozdziale tym omówiono również problem kwalifikacji prawnej czynu wskazując na złożoność przestępstwa stypizowanego w art. 275 § 1-2 k.k., które w większości przypadków nie występuje samodzielnie. Wskazano sposoby ujawnienia badanego przestępstwa, opisano formy zjawiskowe popelnienia przestępstwa, formy stadialne popelnienia czynów określonych w art. 275 k.k.

Charakterystyka sprawcy przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości ujęta została w rozdziale VIII. Analiza zebranego materiału badawczego dotyczącego danych osobopoznawczych sprawców wykazała, że sprawcami przestępstw z art. 275 § 1-2 k.k. byli najczęściej młodzi mężczyźni w przedziale

wiekowym od 20 - 30 lat, obywatele polscy, stanu wolnego, lecz słabo wykształceni i utrzymujący się zwykle z prac dorywczych. Potencjalni sprawcy przestępstwa to również osoby reprezentujące dość zróżnicowane profesje, niezatrudnione w reprezentowanych zawodach, zdrowe a także wielokrotnie karane za popełnione uprzednio przestępstwa, niejednokrotnie recydywiści.

Znaczna część rozdziału VIII poświęcona została sposobom działania sprawcy przestępstw określonych w art. 275 k.k. W pierwszej kolejności określono czas, miejsce oraz okoliczności sprzyjające popełnieniu przez sprawców badanego przestępstwa, następnie opisano sposoby popełnienia przestępstw z art. 275 § 1-2 k.k., określając wszystkie czynności sprawcze, jakich sprawcy się dopuścili we wszystkich 137 badanych sprawach, z uwzględnieniem wieloodmianowego charakteru tego przestępstwa, co miało wpływ na zebrane w toku badań jakościowych dane ilościowe. Autorka scharakteryzowała także rodzaje dokumentów tożsamości, będące przedmiotem czynności sprawczych badanego przestępstwa. Badania empiryczne ujęte w niniejszym rozdziale zmierzały nie tylko do określenia specyfiki działania sprawców sprawców przestępstw, ale również do ustalenia motywów popełniania przestępstw z art. 275 § 1-2 k.k. *Doktorantka wykazała, że motywacje sprawców omawianych przestępstw były różnorodne.* Sprawcy kierowali się wieloma pobudkami, a nie tylko jednym konkretnym, z wyjątkiem zwykłej kradzieży, której celem był rabunek lub chęć osiągnięcia korzyści majątkowej. Zazwyczaj jednak chęci osiągnięcia korzyści majątkowej towarzyszyły także inne motywacje wynikające z sytuacji rodzinnej, zawodowej lub finansowej konkretnego sprawcy oraz okoliczności, w jakich

działali. *Należy podkreślić i uznać za kolejny atut recenzowanej pracy, że wyniki jakże ważnych i zarazem interesujących badań dotyczących motywów działania sprawców zostały zebrane w formie tabelarycznej, a następnie opisane i szczegółowo omówione, z uwzględnieniem konkretnych kazusów akt spraw karnych.*

Rozdział IX ma zdecydowanie wiktymologiczny charakter. Został on, podobnie jak wcześniej ocenione części rozprawy, przygotowany w sposób wyjątkowo rzetelny. Według Autorki wyodrębnienie ofiary w oddzielnym rozdziale miało na celu szczegółowsze przedstawienie charakterystyki pokrzywdzonego przestępstwem oraz określeniu relacji pomiędzy sprawcą a ofiarą przestępstwa oraz wskazaniu roli ofiary w genezie przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości. W rozdziale tym opisano i omówiono dane osobopoznawcze ofiar przestępstwa takie jak: płeć, wiek i obywatelstwo ofiar; stan cywilny, stan rodzinny oraz stan zdrowia ofiar; wykształcenie, zatrudnienie, źródło utrzymania ofiar; uprzednia karalność ofiar, poprzedzone analizą pojęcia ofiary przestępstwa oraz ogólną charakterystyką ofiar przestępstw. Doktorantka wskazała na trudności związane z pozyskaniem do analizy danych osobopoznawczych pokrzywdzonych z akt spraw sądowych. *Ważne i interesujące są też te rozważania, które dotyczą teoretycznych dyskusji nad rolą ofiary w przestępstwie.* W szczególności chodzi tu o problematykę przyczynienia się ofiary do popełnienia przestępstwa w świetle wybranych teorii wiktymologicznych, oddziaływań ofiar zarówno na powzięcie zamiaru przestępczego, a także na jego realizację, prowadząc do próby odpowiedzi na pytanie o rolę ofiary w genezie przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości.

Zawarte w tej części pracy uwagi i spostrzeżenia potwierdzają, że doktorantka nie ogranicza swoich poszukiwań badawczych do obszaru bieżącej praktyki prawa karnego, przeciwnie widzi je ze znacznie szerszym kontekście.

Posługując się danymi osobopoznawczymi ofiar przestępstw z art. 275 § 1-2 k.k. uzyskanymi w wyniku badań akt spraw karnych Doktorantka stwierdziła, że czynniki socjodemograficzne pokrzywdzonych miały wpływ na rolę ofiar w genezie przestępstwa. Wykazała m.in., że czynnikiem determinującym zaistnienie przestępstwa z art. 275 § 1-2 k.k. był wiek a nie płeć, ponieważ ofiarami przestępstw posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości były osoby młode w wieku zbliżonym do wieku sprawców przestępstwa (17-30 lat) oraz osoby starsze, osoby zdrowe, z wykształceniem średnim lub zawodowym, aktywne zawodowo (uczące się lub pracujące), nierozważne w swym postępowaniu, zważywszy na młody wiek i brak zobowiązań, osoby stanu wolnego - panny i kawalerowie, wypoczywający często poza domem, uczestniczący w różnego rodzaju imprezach: domowych, klubowych i plenerowych z towarzyszącą tym rozrywką konsumpcją napojów alkoholowych, co zwiększało ryzyko wiktymizacji ofiar i czyniło je współodpowiedzialnymi za podjęcie działań przestępczych względem nich. Ponadto potwierdziła, że cechą charakterystyczną osobowości ofiar tego przestępstwa była ich naiwność, lekkomyślność oraz brak umiejętności przewidywania konsekwencji wynikających ze skutków doznanego przestępstwa. Ofiary to osoby dające się wykorzystać osobom mającym już styczność z wymiarem sprawiedliwości, posiadającym

na swym koncie kilka, a nawet kilkanaście wyroków za popełnione uprzednio przestępstwa. Wnioski te potwierdzono w tym rozdziale również po dokonaniu analizy w zakresie relacji zachodzących pomiędzy ofiarą a sprawcą oraz określając krąg osób, których przestępstwo to dotyczyło. Wypracowane wnioski posłużyły określeniu roli pokrzywdzonego w genezie przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości. Wyniki badań świadczyły o niejednorodnej roli ofiar w genezie przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości. Zachowanie ofiar w odniesieniu do sprawców, jak również ich indywidualna postawa w czasie popełnienia czynu, były zróżnicowane. Znaczna część ofiar przyczyniła się w bardziej lub mniej widoczny sposób, zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio do zaistnienia przestępstw z art. 275 § 1-2 k.k. poprzez lekkomyślne zachowania czy też świadomą lub nieświadomą prowokację.

Niniejszą ocenę struktury i zawartości rozprawy Pani mgr Emilii Płońskiej wieńczy rozdział, który został poświęcony orzecznictwu sądów karnych wobec sprawców przestępstw z art. 275 § 1 i § 2 k.k. w latach 1999 – 2019 (rozdział X). Zaprezentowano w nim różne sposoby reakcji karnej zastosowanej wobec sprawców przestępstw z art. 275 kk § 1 i § 2 w świetle wyników badań akt spraw karnych oraz omówiono sądowy wymiar kar orzeczonych wobec sprawców przestępstw z art. 275 k.k. w świetle danych statystycznych uzyskanych z danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości. Zebrane dane służyły porównaniu i ocenie skuteczności zastosowanych środków karnych podejmowanych przez sądy powszechne. Przedmiotową analizę rozpoczęto od wskazania środków zapobiegawczych

zastosowanych wobec sprawców przestępstw z art. 275 § 1-2 k.k. na etapie postępowania przygotowawczego. Następnie omówiono wyniki badań dotyczące kwestii zakończenia prawomocnym wyrokiem postępowań sądowych oraz problematykę orzeczonych wobec sprawców kar, środków karnych, przepadku i środków kompensacyjnych. W rozdziale tym analizie poddano rozstrzygnięcia sądowe w postaci wyroków skazujących zakończonych wymierzaną karą oraz warunkowych umorzeń postępowania ponieważ rozstrzygnięcia sądowe przybierające formę wyroków uniewinniających, postanowień o umorzeniu postępowania, omówione zostały w rozdziale VIII niniejszej rozprawy.

W dalszej części rozdziału omówiono poszczególne instrumenty reakcji prawnokarnej. Wszystkie rodzaje kar orzeczonych wobec sprawców przestępstw z art. 275 § 1-2 k.k. Badaczka przedstawiła w tabeli, opisane i przeanalizowane, począwszy od kary pozbawienia wolności (najczęściej orzekanej), kary ograniczenia wolności do kary grzywny. Autorka uwzględniła również wymierzone sprawcom środki karne, przepadek i środki kompensacyjne.

Na podstawie zebranych danych dotyczących reakcji karnej na badane przestępstwo Autorka stwierdziła, że w większości przypadków sądy wymierzały skazanym karę pozbawienia wolności w wysokości 6 miesięcy pozbawienia wolności i to zarówno w sytuacji warunkowego zawieszenia wykonania tej kary, jak i bezwzględnego pozbawienia wolności. Wyższy wymiar kar dotyczył sytuacji, w których sprawca popełnił kilka czynów sprawczych lub dodatkowo inne przestępstwo w danej sprawie, bądź też był

wielokrotnym recydywistą. W odniesieniu do osób niekaranych odnotowano łagodną sądową politykę karną, o czym świadczyła liczba 17 wyroków warunkowo umarzających postępowanie. Instytucja ta była wykorzystywana dość często. Sądy rzadko orzekły karę ograniczenia wolności, jak też karę grzywny. Zdaniem Doktorantki przyczyną takiego stanu rzeczy był profil sprawcy przestępstw z art. 275 § 1-2 k.k. Jak bowiem Autorka wcześniej wykazała sprawcami analizowanych czynów byli najczęściej bezrobotny, niepracujący lub pracujący jedynie dorywczo skazany, mający na utrzymaniu rodzinę, którego status majątkowy był niski, nie będzie posiadał środków, z których mógłby opłacić karę grzywny.

Przedmiotem badań drugiej części tego rozdziału była analiza danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości dotyczących prawomocnych skazań za popełnienie przestępstw określonych w art. 275 § 1-2 k.k. w latach 1999-2018. Jej prezentację rozpoczęto od przedstawienia ogólnych danych statystycznych dotyczących prawomocnych osądzeń i skazań za przedmiotowy występki w latach 1999-2018. W dalszej kolejności rozważań przedstawiono dane statystyczne Ministerstwa Sprawiedliwości dotyczące prawomocnych skazań za przestępstwo posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości (art. 275 § 1-2 k.k.) oraz strukturę kar orzekanych wobec skazanych na podstawie tego przepisu w latach 1999-2018 bez uwzględnienia środków karnych, przepadku i środków kompensacyjnych, ponieważ ich liczba była niewielka.

W zakresie realizowanej ogólnopolskiej polityki karnej dotyczącej sprawców przestępstw z art. 275 § 1 i § 2 k.k., podkreślono, że znaczącą rolę w praktyce orzeczniczej sądów

odgrywała kara pozbawienia wolności, przy czym zauważono, że kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, w świetle danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości, trzykrotnie przewyższała jej drugą formę, czyli karę bezwzględnego pozbawienia wolności i to orzekaną zarówno wobec skazanych za przestępstwa z art. 275 § 1 k.k., jak i z art. 275 § 2 k.k. Fakt ten nie znajdował odbicia w świetle przeprowadzonych badań akt spraw karnych w Sądzie Rejonowym i Okręgowym w Białymstoku. W przypadku sprawców działających na terenie woj. podlaskiego sądy najczęściej orzekały karę bezwzględnego pozbawienia wolności. W zakresie orzekanej kary ograniczenia wolności, dane ogólnopolskie za lata 1999-2018, wskazywały na znaczny udział tego rodzaju kary w ogólnej strukturze orzekanych kar, względem skazanych prawomocnym wyrokiem sądu sprawców przestępstw z art. 275 § 1 k.k., a niewielki względem sprawców przestępstw z art. 275 § 2 k.k. Przeprowadzone badania akt spraw karnych w woj. podlaskim w tym samym okresie wykazują podobieństwo również w zakresie kary grzywny. Rozpatrywana kwotowo nie różni się od danych statystycznych dotyczących wymiarów kwotowych orzekanych kar grzywny wszystkich skazanych za to przestępstwo, odnotowanych w statystykach ogólnopolskich (samoistnej i niesamoistnej).

Całość wywodów Autorki zamyka rozdział dotyczący problematyki przeciwdziałania przestępstwu posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości (rozdział XI). *W ocenie recenzenta ma on fundamentalne znaczenie.* Autorka prezentuje w nim zagrożenia bezpieczeństwa wynikające z posługiwania się cudzym dokumentem tożsamości, wskazując – ci jest niezwykle

ważne - na instytucjonalne sposoby przeciwdziałania temu przestępstwu oraz na możliwości i kierunki poprawy efektywności przeciwdziałania przestępstwu posługiwania się cudzym dokumentem. Spośród instytucjonalnych sposobów przeciwdziałania przestępstwu opisano i omówiono działalność rejestrów publicznych, Paszportowego Systemu Informacyjnego, Krajowego Systemu Informacyjnego Policji - KSIP oraz systemu „Dokumenty Zastrzeżone”. Ponadto Doktorantka wskazała, że instytucjonalne sposoby przeciwdziałania przestępstwu posługiwania się cudzym dokumentem chronią pokrzywdzonych jedynie przed skutkami działań wynikających z popełnienia przestępstw z art. 275 k.k., ale nie samą kradzieżą lub przywłaszczeniem cudzego dokumentu. Podjęte przez ustawodawcę działania prawne, jak i inicjatywy banków częściowo przeciwdziałają sytuacjom posługiwania się cudzym dokumentem lub jego wywiezieniu za granicę, ograniczając działania przestępcze. Należy zgodzić się z wyrażoną w tej części pracy ocenę Autorki, że ciężar odpowiedzialności za nielegalne działania w rzeczywistości spoczywa na osobach weryfikujących dokument z osobą, która posługuje się nim w danej chwili. Swoje oceny Autorka wspiera wynikami badań które wskazują, iż najsłabszym ogniwem przeciwdziałania przestępstwu posługiwania się dokumentem tożsamości jest sam pokrzywdzony, który nie traktuje dokumentu tożsamości z należyłą uwagą i nie wykazuje należytej dbałości o niego. W ramach działań profilaktycznych Autorka kładzie nacisk na potrzebę promowanie bezpieczeństwa dokumentów tożsamości poprzez inicjowanie debat społecznych, z udziałem Policji i społeczeństwa, a także na programy zwiększające wiedzę na temat

dokumentów tożsamości, sposobów zabezpieczania ich przed utratą zarówno w ramach przestępstwa (kradzieży, przywłaszczenia, wywozu za granicę, posłużenia się nim), jak i zagubieniem w nieznanych okolicznościach. W celu kontynuowania naukowej dyskusji odnoszącej się do poszczególnych rozdziałów pracy zasadne będzie skierowanie do Autorki kilku pytań. Nie ulega wątpliwości, że odpowiedzi na nie stanowiąc mogą uzupełnienie i wzbogacenie zaprezentowanych przez Badaczkę rozważań. Oto one:

1. *Czy dorobek współczesnej wiktymologia może służyć przeciwdziałaniu zjawisku wiktymizacji postrzeganym z perspektywy czynów ujętych w art. 275 k.k.?*

2. *Jak Doktorantka ocenia dotychczasowy poziom zaangażowania polskiej policji oraz podmiotów pozapolicyjnych w działania profilaktyczne ukierunkowane na promowanie bezpieczeństwa dokumentów tożsamości ?*

3. *W jakim zakresie obecny stan rozwiązań prawnych regulujących odpowiedzialność za przestępstwa posługiwania się cudzym dokumentem wymaga dokonania zmian zmierzających do skutecznej ochrony bezpieczeństwa obrotu prawnego dokumentami?*

4. *Autorka zwraca uwagę na problem popełniania „wyrafinowanych” formy kradzieży lub przywłaszczenia dokumentu stwierdzającego tożsamość . Jakie zachowania sprawców Doktorantka ma na myśli ? Przy okazji kolejne pytanie: czy rozwój nowoczesnych technologii może mieć wpływ na przestępczość przeciwko wiarygodności dokumentów ?*

Powyższe spostrzeżenia i oceny dotyczące poszczególnych kwestii analizowanej przez Doktorantkę problematyki prowadzą do jednoznacznie pozytywnego wniosku, że *rozprawa Pani mgr Emilii Płońskiej jest oryginalnym opracowaniem istotnego problemu badawczego*. Tym samym wyrażona ocena potwierdza, że **recenzowana rozprawa spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r.** - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.), a zatem *można ją rekomendować – jako opracowanie zasługujące na wyróżnienie - do kolejnych etapów postępowania kwalifikacyjnego*.